

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen
ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

Sisällys

1 Johdanto	2
1.1 Lainsäädäntö	2
1.2 Vastuut	3
2 Ravitsemus- ja terveystväitteet	4
3 Ravitsemusväitteiden käyttö	5
3.1 Hyväksytyt ravitsemusväitteet	6
3.2 Kielletyt ravitsemusväitteet	7
3.2 Väitteiden käytön edellytykset	7
3.3 Ravintoaineen määrä	9
3.4 Pakkausmerkinnät	12
3.5 Ravintoarvomerkinnät	12
3.6 Omavalvonta	13
4 Kysymyksiä ja vastauksia	14
5 Vuoden 2010 ravitsemusväitteiden valvontahanke	21
5.1 Hankkeen tavoite	21
5.2 Hankkeen aikataulu	21
5.3 Hankkeen osallistujat	21
5.4 Valvontakohteet	22
5.5 Valvontakäynneillä tehtävät toimenpiteet	22
5.6 Tarkastuslomake	23
5.7 Toimenpiteet tarkastusten johdosta	27
6 Lisätietoja	28

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

1 Johdanto

Elintarvikkeiden mainonnassa käytettävät viittaukset tuotteen hyvään ravintosisältöön ja vaikutukset ihmisen terveyteen lisääntyvät. Elintarvikelaki 23/2006 pyrkii suojaamaan kuluttajia yliampuvien mainosten harhaanjohtavuudelta. Kuitenkin käytännön valvontatyössä erilaisten väitteiden paikkansapitävyyden varmistaminen on perinteisesti ollut hankalaa.

1.7.2007 voimaan tullut Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1924/2006 elintarvikkeita koskevista ravitsemus- ja terveystäiteistä (jatkossa väiteasetus) antaa paremmat työkalut puuttua elintarvikkeiden pakkausmerkinnöissä, esillepanossa tai mainonnassa käytettäviin ravitsemus- ja terveystäiteisiin.

Vuonna 2010 aloitetaan väiteasetuksen valvonta toteuttamalla elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke. Hankkeen tavoitteena on käynnistää ravitsemusväitteiden omavalvonta, yhtenäistää ravitsemusväitteiden valvontaa Suomessa, poistaa käytöstä hyväksymättömät ravitsemusväitteet.

Tämä ohje on vuoden 2010 ravitsemusväitteiden valvontahankkeen valvontaohje. Valvontaohjeen lisäksi valvontaviranomaisten käytössä on valvontalomake (liite 1). Tämän ohjeen tarkoituksena on selventää ravitsemusväitteiden käyttöön liittyvää lainsäädäntöä, antaa ohjeita väiteasetuksen soveltamiseen ja kuvata ravitsemusväitteiden valvontahanke.

Tässä ohjeessa on sekä suoria lainauksia lainsäädännöstä että Eviran tulkintoja lainsäädännön soveltamisesta. Eviralle ei ole säädetty norminantovaltaa ravitsemus- ja terveystäitteiden piiriin kuuluvissa asioissa, minkä vuoksi Evira ei voi antaa sitovia määräyksiä. Tämän ohjeen sisältämät tulkinnat ovat siten elintarvikevalvontaa ohjaavan viranomaisen näkemyksiä siitä, miten lainsäädäntöä tulisi soveltaa. Viimekädessä lainsäädännön soveltamista koskevat kysymykset ratkaisee tuomioistuin. Kaikkia osapuolia velvoittava lainsäädäntö on merkitty tässä oppaassa *kursiivilla*.

1.1 Lainsäädäntö

Elintarvikkeista esitettäviä ravitsemusväitteitä säätelevää lainsäädäntöä:

- *Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) 1924/2006 elintarvikkeita koskevista ravitsemus- ja terveystäiteistä, myöhemmin väiteasetus*
- *Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) 178/2002 elintarvikelainsäädäntöä koskevista yleisistä periaatteista ja vaatimuksista, Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisen perustamisesta sekä elintarvikkeiden turvallisuuteen liittyvistä menettelyistä, myöhemmin yleinen elintarvikeasetus*
- *Elintarvikelaki 23/2006*
- *KTM:n asetus elintarvikkeiden pakkausmerkinnöistä 1084/2004, myöhemmin pakkausmerkintäasetus*
- *MMM:n asetus elintarvikkeiden ravintoarvomerkinnöistä 588/2009, myöhemmin ravintoarvomerkintäasetus*
- *MMM:n asetus ravintolisistä 78/2010*
- *KTM:n asetus erityisruokavaliolovalmisteista 662/2000*

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

1.2 Vastuut

Elintarvikealan toimija

Yleisen elintarvikeasetuksen mukaan kaikissa tuotannon, jalostuksen ja jakelun vaiheissa toimivien elintarvikealan toimijoiden on vastuullaan olevissa toiminnoissa huolehdittava siitä, että elintarvikkeet täyttävät niiden toiminnan kannalta asiaankuuluvat elintarvikelainsäädännön vaatimukset ja varmistettava, että kyseiset vaatimukset täyttyvät. Elintarvikealan toimijan on huolehdittava siitä, että elintarvikkeesta pakkausmerkinnöissä, esillepanossa tai mainonnassa annettavat tiedot ovat säädösten mukaiset.

Elintarvikelain mukaan elintarvikkeen pakkauksessa, esitteessä, mainoksessa tai muulla tavalla markkinoinnin yhteydessä sekä mainonnassa, elintarvikkeesta on annettava totuudenmukaiset ja riittävät tiedot. Toimijan omavalvontasuunnitelmassa on myös nämä asiat otettava huomioon.

Valvontaviranomaiset

Eviran ohjeessa 100011/1 hallinnollisten pakkokeinojen käytöstä on kuvattu elintarvikelain määrittelemät kunnan ja Eviran valvontaviranomaisten tehtävät seuraavasti:

Kunnan tehtävänä on huolehtia alueellaan elintarvikelain mukaisesta valvonnasta (32 §), mihin kuuluu myös pakkausmerkintä- ja väiteasetuksen noudattamisen valvonta. Kunnan elintarvikevalvontaviranomaiset valvovat näiden asetusten nojalla elintarvikkeiden pakkausmerkintöjä ja esitteissä tai muulla tavoin myynnin yhteydessä annettuja tietoja käyttäen tarvittaessa elintarvikelain mukaisia hallinnollisia pakkokeinoja elintarvikkeista annettujen tietojen määräysten mukaisuuden varmistamiseksi.

Kuntien elintarvikevalvontaviranomaisten toimivalta tehdä hallinnollisia pakkokeinoja koskevia päätöksiä ei kuitenkaan ulotu elintarvikkeiden muuhun markkinointiin kuten esimerkiksi TV-, netti- ja lehtimainontaan. Tällaista markkinointia valvoo Evira.

2 Ravitsemus- ja terveystväitteet

Väiteasetus säätelee elintarvikkeiden pakkausmerkinnöissä, esillepanossa tai mainonnassa käytettäviä ravitsemus- ja terveystväitteitä. Väitteellä tarkoitetaan vapaaehtoista esitystä tai kuvausta, jossa todetaan, esitetään tai annetaan ymmärtää, että elintarvikkeella on erityisominaisuuksia. Kirjoitettujen viestien lisäksi väite voi olla myös kuva, symboli tai graafinen esitys. Myös elintarvikkeiden tavaramerkit, tuotenimet tai kuvitteelliset nimet kuuluvat väiteasetuksen soveltamisalaan.

Ravitsemusväitteellä tarkoitetaan elintarvikkeen hyödyllistä ravintosisältöä käsittelevää väitettä. Terveystväitteellä tarkoitetaan elintarvikkeen ja terveyden välistä yhteyttä käsittelevää väitettä. Terveystväitteet jakautuvat toiminnallisiin väitteisiin, sairauden riskin vähentämiseen viittaaviin väitteisiin sekä lapsen kasvua tai kehitystä koskeviin väitteisiin.

Ravitsemus- ja terveystväitteiden ero on kuvattu taulukossa 1. Väiteasetus määrittelee edellytykset, joiden perusteella tuotteisiin voi liittää ravitsemus- ja

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

terveysväitteitä ja luo siten yhteiset pelisäännöt ja hyväksymiskäytännöt väitteiden käytölle kaikissa EU-maissa.

Vuonna 2010 EVO-hankkeessa valvotaan ravitsemusväitteiden käyttöä ja siksi tämä ohje keskittyy ravitsemusväitteisiin. Lisätietoa terveysväitteistä saa Eviran internetsivuilta

http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/valvonta_ ja_ yritt_ j_ t/ravitsemus- ja_ terveysvaitteet/.

Taulukko 1. Väiteasetus määrittelee hyväksytyt ravitsemusväitteet ja niiden käytön ehdot. EVO-hanke keskittyy vuonna 2010 ravitsemusväitteiden valvontaan. Terveysväitteiden hyväksymismenettely on edelleen käynnissä. Terveysväitteet jakautuvat artiklan 13 ja 14 mukaisiin terveysväitteisiin.

<p style="text-align: center;">EVO 2010 <u>Ravitsemusväitteet</u> <i>Elintarvikkeen hyödyllisiä ravitsemuksellisia ominaisuuksia kuvaavat väitteet</i></p>	<p style="text-align: center;"><u>Terveysväitteet</u> <i>Väitteet, jotka antavat ymmärtää, että elintarvikeryhmän, elintarvikkeen tai sen ainesosan ja terveyden välillä on yhteys</i></p>	
<p><i>Vain asetuksessa luetellut ravitsemusväitteet sallittuja</i></p>	<p style="text-align: center;"><i>Artikla 13</i> = toiminnalliset väitteet</p>	<p style="text-align: center;"><i>Artikla 14</i></p>
<p><i>Energiamäärä, jota se</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>tuottaa</i> • <i>tuottaa lisättynä tai vähennettynä määränä tai</i> • <i>jota se ei tuota</i> 	<p><i>(1)(a) Kasvuun, kehitykseen ja elimistön toimintaan liittyvät väitteet</i></p>	<p><i>(1)(a) Sairauden riskitekijän vähentämistä koskevat väitteet</i></p>
<p><i>Ravintoaine tai muu aine, joita se</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>sisältää</i> • <i>sisältää lisättyinä tai vähennettyinä määrinä</i> • <i>joita se ei sisällä</i> 	<p><i>(1)(b) Psykologisiin toimintoihin ja käyttäytymiseen liittyvät väitteet</i></p>	<p><i>(1)(b) Lasten kehitykseen ja terveyteen viittaavat väitteet</i></p>
	<p><i>(1)(c) Laihtumiseen, painon kontrollointiin jne. liittyvät väitteet</i></p>	
	<p><i>(5) Uuteen tieteelliseen näyttöön perustuvat tai kun halutaan tietosuoja</i></p>	

3 Ravitsemusväitteiden käyttö

Ravitsemusväitteiden käytön yhteydessä on tärkeä huolehtia seuraavista seikoista, jotka tulee ottaa huomioon myös väitteiden valvonnassa:

- vain hyväksytyjä ravitsemusväitteitä saa käyttää
- annetut tiedot ja luotu mielikuva ovat väiteasetuksen mukaisia

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

- väitteen kohteena olevalla aineella on todistetusti hyödyllinen vaikutus
- kyseistä ainetta on tuotteessa riittävästi/ merkittävä määrä
- ravintoarvomerkintä on kunnossa
- käytetyt ravitsemusväitteet ovat osa omavalvontaa

3.1 Hyväksytyt ravitsemusväitteet

Ravitsemusväitteet ovat sallittuja vain, jos ne on lueteltu väiteasetuksen tai asetuksen 116/2010 liitteissä, tai jos niillä on kuluttajille oletettavasti sama merkitys kuin asetusten liitteiden väitteillä. Liitteeseen 2 on koottu väitteisiin sovellettavat edellytykset sekä esimerkkejä Eviran vastaaviksi katsomista väitteiden sanamuodoista. Jos toimija käyttää muita sanamuotoja, tulee toimijan varmistaa, että sanamuodolla on kuluttajalle sama merkitys.

Väiteasetuksen piiriin kuuluviksi ravitsemusväitteiksi katsotaan kaikki kaupallisessa viestinnässä esitetyt väitteet, jotka koskevat elintarvikkeiden hyödyllisiä ominaisuuksia, ja joita käytetään lopulliselle kuluttajalle tarkoitettujen elintarvikkeiden pakkausmerkintöihin, esillepanoon tai mainontaan. Väiteasetusta sovelletaan vain kaupalliseen viestintään, eikä esimerkiksi julkisten terveystieteiden ja elintarvikkeiden antamaan ravitsemusohjaukseen tai –neuvontaan, lehdistössä ja tieteellisissä julkaisuissa tapahtuvaan ei-kaupalliseen viestintään ja tiedotukseen.

Evira on julkaissut ohjeen 17014/1 lääketieteen ja ravinto- ja ravitsemusalan ammattilaisia edustavien kansallisten järjestöjen tai terveysalan yleishyödyllisten järjestöjen suositusten käytöstä elintarvikkeiden pakkausmerkinnöissä ja markkinoinnissa.

http://www.evira.fi/attachments/elintarvikkeet/valvonta_ja_yrittajat/terveysvaimitteet/eviran_ohje_vaiteasetuksen_art_11_soveltamisesta_17014_1.pdf

Tietoja ravintoaineen laadusta tai määrästä, joita vaaditaan muualla lainsäädännössä, kuten esimerkiksi maitojauheiden sekä juustojen ja eräiden makkaroiden rasvapitoisuuden ilmoittaminen, ei katsota ravitsemusväitteiksi. Lisäksi merkintöjä ainesosista, joita on käytetty/ ei ole käytetty elintarvikkeen valmistuksessa, ei tulkita ravitsemusväitteiksi, esimerkiksi lisäaineeton, rasvaa 10 %.

3.2 Kielletyt ravitsemusväitteet

Ravitsemusväitteitä, jotka eivät ole väiteasetuksen mukaisesti hyväksytyitä, ja joiden käyttö tulee lopettaa, ovat esimerkiksi seuraavat:

- kolesteroliton, kolesterolia vähennetty
- ei sisällä transrasvahappoja, 0 % transrasvahappoja
- superkevyt, ultakevyt
- yhtä paljon kuin –vertaukset
- omega-6-rasvahappojen lähde

Harhaanjohtavat väitteet

Komission on julkaissut soveltamisohjeen väiteasetuksen täytäntöönpanosta.

http://www.evira.fi/attachments/elintarvikkeet/valvonta_ja_yrittajat/terveysvaimitteet/komission_soveltamisohje_vaimiteista_141207_fi.pdf Se linjaa, että harhaanjohtavaksi katsotaan sellaisten ominaisuuksien korostaminen, joilla ei ole mitään merkitystä kyseisen ravintoaineen

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

kokonaiskulutukseen. Esimerkiksi 'rasvaa vähennetty' -väitteen käyttö jo alunperinkin vähärasvaisessa leivässä olisi harhaanjohtavaa, koska rasvan vähentämisellä ei ole olennaista merkitystä rasvan kokonaiskulutukseen.

Eviran tulkinnan mukaan myös jalostamattomiin peruselintarvikkeisiin voi liittää ravitsemusväitteitä, mikäli ne ovat väiteasetuksen mukaisia ja edellä mainitun mukaisesti niillä on merkitystä kyseisen ravintoaineen kokonaiskulutukseen.

3.2 Väitteiden käytön edellytykset

Lopulliselle kuluttajalle tarkoitettujen pakkausten lisäksi väiteasetusta sovelletaan tuotteiden markkinointiin ja mainontaan kaikissa muodoissaan, esimerkiksi painotuotteina, internetissä, sähköisessä muodossa, radiossa, TV:ssä ja tuote-esittelyissä. Jotta elintarvikkeen pakkausmerkinnöissä, esillepanossa tai mainonnassa voi käyttää ravitsemusväitettä, tulee väitteen ja/tai elintarvikkeen täyttää erityisesti väiteasetuksen artiklojen 3 ja 5 asettamat periaatteet ja edellytykset.

Väiteasetusta sovelletaan myös tilanteissa, joissa kuluttaja voi yhdistää esitetyn väitteen ja tietyn tuotteen, vaikka tuotteella ei suoraan sanottaisikaan olevan väitettyä ominaisuutta. Näin ollen myös tuotteesta luodun mielikuvan tulee olla väiteasetuksen ja erityisesti sen artiklan 3 mukainen.

Väitteitä koskevat yleiset periaatteet (EY N:o 1924/2006 3 art.)

Ravitsemus- ja terveystväitteet eivät saa

- a) olla totuudenvastaisia, moniselitteisiä tai harhaanjohtavia;*
- b) saattaa epäilyksenalaiseksi muiden elintarvikkeiden turvallisuutta ja/tai ravitsemuksellista riittävyyttä;*
- c) rohkaista elintarvikkeen liialliseen kulutukseen tai suvaita sitä;*
- d) sisältää sellaista toteamusta, esitystä tai viittausta, jonka mukaan tasapainoisesta ja monipuolisesta ruokavaliosta ei yleensä saa riittävästi ravintoaineita;*
- e) viitata sellaisiin elintoimintojen muutoksiin, jotka voisivat aiheuttaa tai lisätä pelkoa kuluttajassa;*

Väitteiden käytön yleiset edellytykset on määritelty artiklassa 5. Tiivistetysti väitteen kohteena olevalla aineella tulee olla todistetusti hyödyllinen vaikutus ja kyseistä ainetta tulee olla tuotteessa riittävästi.

Yleiset edellytykset (EY N:o 1924/2006 5 art.)

Ravitsemus- ja terveystväitteiden käyttö on sallittua ainoastaan, mikäli:

- a) ravintoaineen tai muun aineen sisällymisellä, puuttumisella tai sen määrän vähentämisellä elintarvikkeessa tai elintarvikeryhmässä on osoitettu olevan väitteessä esitetyllä tavalla hyödyllinen ravitsemuksellinen tai fysiologinen vaikutus, joka on todettu yleisesti hyväksytyyn tieteellisen näytön perusteella;*
- b) ravintoainetta tai muuta ainetta, jota väite koskee,
 - i) sisältyy lopulliseen tuotteeseen merkityksellinen määrä (säädökset tai yleisesti hyväksytyyn tieteellisen näytön osoittamalla tavalla**

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

- väitetyn ravitsemuksellisen tai fysiologisen vaikutuksen aiheuttava määrä)*
- ii) jos ei sisälly lainkaan tai sisältyy vähennetty määrä, mistä aiheutuu yleisesti hyväksytyyn tieteellisen näytön osoittamalla tavalla väitetty ravitsemuksellinen tai fysiologinen vaikutus;*
 - c) ravintoaineen tai muun aineen, jota väite koskee, on oltava sellainen, että elimistö voi sitä hyödyntää;*
 - d) tuotteen määrä, joka voidaan kohtuudella olettaa nautittavan, sisältää yhteisön lainsäädännön mukaisesti merkityksellisen määrän ravintoainetta tai muuta ainetta, jota väite koskee, tai mikäli tällaisia säännöksiä ei ole, yleisesti hyväksytyyn tieteellisen näytön osoittamalla tavalla väitetyn ravitsemuksellisen tai fysiologisen vaikutuksen aiheuttavan määrän;*

3.3 Ravintoaineen määrä

Väiteasetuksen liitteessä on määritelty sallitut ravitsemusväitteet ja niihin sovellettavat edellytykset. Ravitsemusväitteistä on määritelty, kuinka paljon elintarvikkeen on sisällettävä kyseistä ravintoainetta, jotta ravitsemusväitettä saa käyttää. Nämä rajat on esitetty myös liitteessä 2.

Esimerkiksi elintarviketta voi kutsua kuidun lähteeksi, mikäli tuote sisältää ravintokuituja vähintään 3 g/100 g tai 3 g/100 kcal. Vastaavasti elintarviketta voi kutsua runsaskuituiseksi, mikäli tuote sisältää ravintokuituja vähintään 6 g/100 g tai 6 g/100 kcal.

Muutamien ravitsemusväitteiden käytönehtona on, että kyseisen ravintoaineen tulee tuottaa tietty osuus tuotteen kokonaisenergia sisällöstä. Esimerkiksi 'proteiinin lähde' –väitteen käytönehtona on, että vähintään 12 prosenttia elintarvikkeen energiasisällöstä muodostuu proteiinista. Tämä lasketaan jakamalla proteiinin tuottama energia tuotteen kokonaisenergiämäärällä.

Esimerkiksi: 100 g tuotetta sisältää 3 g proteiinia ja 100 kcal energiaa. Proteiini tuottaa energiaa 3 g x 4 kcal/g = 12 kcal. Tämän osuus kokonaisenergiasta on 12 kcal / 100 kcal = 12 %. Näin ollen tuote sisältää 'proteiinin lähde' –väitteen edellyttämän määrän proteiinia.

Vitamiinit ja kivennäisaineet

Väiteasetuksen mukaisesti elintarviketta saa kutsua vitamiinin tai kivennäisaineen lähteeksi, mikäli tuote sisältää vähintään direktiivissä 90/496/ETY määritellyn merkitsevän määrän kyseistä vitamiinia tai kivennäisainetta. Direktiivi 90/496/ETY on muutettu komission direktiivillä 2008/100/EY ja EPN asetuksella 1137/2008. Kansallisesti nämä on pantu täytäntöön MMM:n asetuksella 588/2009 elintarvikkeiden ravintoarvomerkinnoista.

Tuotteen on sisällettävä 15 % ravintoarvomerkinntäasetuksen liitteessä määritellystä vuorokautisen saannin vertailuarvosta, jotta tuotteessa katsotaan olevan merkitsevä määrä ko. ravintoainetta ja tuotetta saa kutsua ko. ravintoaineen lähteeksi. Vastaavasti 'sisältää runsaasti vitamiinia tai kivennäisainetta' –väitettä voi käyttää, mikäli tuotteessa on ko. ravintoainetta 30 % ravintoarvomerkinntäasetuksen liitteessä määritellystä vuorokautisen saannin vertailuarvosta. Vertailuarvon osuutta vastaava määrä ravintoainetta tulee saada 100 grammasta, 100 ml tai yhden annoksen

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

pakkauksesta. Taulukkoon 2 on koottu ravintoarvomerkintäasetuksen mukaiset vuorokautisen saannin vertailuarvot ja 'lähde' ja 'sisältää runsaasti' –ravitsemusväitteiden raja-arvot.

Komission väitetyöryhmä on ehdottanut 'vitamiinien ja kivennäisaineiden lähde' –väitteiden kriteereitä muutettavan kuluttajainformaatioasetuksen käsittelyn yhteydessä. Todennäköisesti ehtoja tullaan muokkaamaan siten, että kyseisten väitteiden käytön ehdoksi tulisi nestemäisillä elintarvikkeilla (poissulkien kasviöljyt ja vastaavat tuotteet) 7.5 % vuorokautisen saannin vertailuarvosta.

Tästä syystä Evira katsoo, että nestemäisten tuotteiden kohdalla voidaan ottaa huomioon elintarvikkeen vuorokautiset kulutusmäärät. Nestemäisillä elintarvikkeilla, joita kulutetaan pääsääntöisesti suurina päiväannoksina, voidaan 'vitamiinin tai kivennäisaineen lähde' –väitteen käytönehdoksi soveltaa 7.5 % vuorokautisen saannin vertailuarvosta.

Taulukko 2. Ravintoarvomerkintäasetuksen (588/2009) mukaiset vuorokautisen saannin vertailuarvot ja 'lähde' ja 'sisältää runsaasti' –ravitsemusväitteiden raja-arvot. Vertailuarvon osuutta vastaava määrä ravintoainetta tulee saada 100 grammasta, 100 ml tai yhden annoksen pakkauksesta. Taulukossa olevien vitamiinien ja kivennäisaineiden määrät on ilmoitettava ravintoarvomerkinnessä.

	Vuorokautisen saannin vertailuarvo	Lähde (15 %)	Sisältää runsaasti (30 %)
A-vitamiini (µg)	800	120	240
D-vitamiini (µg)	5	0,75	1,5
E-vitamiini (mg)	12	1,8	3,6
K-vitamiini (µg)	75	11,25	22,5
C-vitamiini (mg)	80	12	24
Tiamiini (mg)	1,1	0,165	0,33
Riboflaviini (mg)	1,4	0,21	0,42
Niasiini (mg)	16	2,4	4,8
B6-vitamiini (mg)	1,4	0,21	0,42
Foolihappo (µg)	200	30	60
B12-vitamiini (µg)	2,5	0,375	0,75
Biotiini (µg)	50	7,5	15
Pantoteenihappo (mg)	6	0,9	1,8
Kalium (mg)	2000	300	600
Kloridi (mg)	800	120	240
Kalsium (mg)	800	120	240
Fosfori (mg)	700	105	210
Magnesium (mg)	375	56,25	112,5
Rauta (mg)	14	2,1	4,2
Sinkki (mg)	10	1,5	3
Kupari (mg)	1	0,15	0,3
Mangaani (mg)	2	0,3	0,6
Fluoridi (mg)	3,5	0,525	1,05
Seleeni (µg)	55	8,25	16,5

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

Ravintoaineet ja muut aineet

'Sisältää ravintoainetta tai muuta ainetta' –ravitsemusväitettä voi käyttää myös muista kuin taulukossa 2 luetelluista vitamiineista ja kivennäisaineista. Väiteasetus ei määrittele ko. ravintoaineille ja muille aineille selkeitä raja-arvoja väitteen käytön edellytykseksi.

Väiteasetuksen mukaan väitteiden käyttö on mahdollista ainoastaan, jos väiteasetuksen edellytykset (erityisesti artikla 3 ja 5) täyttyvät. Näin ollen väitetystä ravitsemuksellisesta tai fysiologisesta vaikutuksesta tulee olla yleisesti hyväksyttyä tieteellistä näyttöä, ja kyseistä ainetta tulee saada elintarvikkeesta merkityksellinen määrä, kun otetaan huomioon elintarvikkeen normaali käyttö.

Toimijan vastuulla on näyttää toteen väiteasetuksen vaatimusten täyttyminen eli myös se, että ko. aineella on todistettu hyödyllinen vaikutus ja kyseistä ainetta on tuotteessa riittävästi. Eviran tulkinnan mukaan tämä tulee olla osa toimijan omavalvontaa. Tieteellisesti todistettu hyödyllinen vaikutus voi perustua esimerkiksi EFSA:n antamiin lausuntoihin.

3.4 Pakkausmerkinnät

Yleiset pakkausmerkintämääräykset koskevat kaikkia elintarvikkeita, ja ne sisältävät tavallisimmat elintarvikepakkauksiin tehtävät merkinnät.

Pakkausmerkintäasetuksen mukaisesti pakolliset pakkausmerkinnät on tehtävä suomen ja ruotsin kielellä. Ravintoarvomerkintäasetuksen mukaisesti ravintoarvomerkintä on pakollinen, silloin kun elintarvikkeesta tehdään ravitsemus- tai terveystväite.

Evira katsoo, että ravintoarvomerkintä on tehtävä suomeksi ja ruotsiksi aina, kun elintarvikkeesta esitetään ravitsemus- tai terveystväite. Myös silloin, kun ravitsemus- tai terveystväite on tuotteessa muulla kuin suomenkielellä, on ravintoarvomerkintä pakollinen ja tehtävä suomeksi ja ruotsiksi. Kaiken elintarvikkeesta annetun informaation, riippumatta käytetystä kielestä, tulee olla totuudenmukaista ja harhaanjohtamatonta.

3.5 Ravintoarvomerkinnät

Ravitsemusväitteen käyttö edellyttää aina ravintoarvon merkitsemistä. Ravintoarvoa koskevat tiedot tulee ilmoittaa käyttäen joko lyhyttä tai pitkää merkintää. Ravintoarvomerkinnöistä on säädetty MMM:n ravintoarvomerkintäasetuksessa 588/2009.

Lyhyt ravintoarvomerkintä

Jos esitetty ravitsemusväite koskee energiasisältöä, proteiinia, hiilihydraattia tai rasvaa, riittää lyhyt ravintoarvomerkintä. Jos ravitsemusväite koskee ravintoarvomerkintäasetuksen liitteessä lueteltuja vitamiineja tai kivennäisaineita, voi kyseisen ravintoaineen ilmoittaa osana lyhyttä merkintää.

Esimerkki lyhyestä ravintoarvomerkinnästä:
100 g ruisleipää sisältää

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

- energiaa 930 kJ (220 kcal)
- proteiinia 7,9 g
- hiilihydraattia 43 g
- rasvaa 1,8 g

Pitkä ravintoarvonmerkintä

Pitkää ravintoarvonmerkintää tulee käyttää, jos esitetty ravitsemusväite koskee sokereita, tyydyttyneitä rasvahappoja, ravintokuitua, natriumia tai suolaa.

Esimerkki pitkästä ravintoarvomerkinnästä:

100 g runsaskuituista ruisleipää sisältää

- energiaa 780 kJ (185 kcal)
- proteiinia 7,9 g
- hiilihydraatteja 35 g
 - josta sokereita 1,4 g
- rasvaa 1,5 g
 - josta tyydyttyneitä rasvahappoja 0,2 g
- ravintokuitua 7,9 g
- natriumia 0,29 g

Jos ravitsemusväite koskee ainetta, jota ei ole mainittu ravintoarvomerkinnässä ravintoarvomerkintäasetuksen mukaisesti, sen määrä on ilmoitettava samassa kentässä ravintosisältöä koskevien tietojen kanssa.

3.6 Omavalvonta

Elintarvikealan toimija on velvollinen varmistamaan, että pakkausmerkinnät ja muut elintarvikkeesta annettavat tiedot ovat riittävät, yhdenmukaiset tuotteen ominaisuuksien kanssa eivätkä johda kuluttajaa harhaan. Toimijan omavalvonnan tulee kattaa pakkausmerkinnät ja myös käytetyt ravitsemusväitteet.

Väiteasetuksen mukaan toimivaltaiset viranomaiset voivat pyytää elintarvikealan toimijaa esittämään kaikki asiaankuuluvat seikat ja tiedot, jotka osoittavat, että väiteasetusta noudatetaan. Eviran tulkinnan mukaan näiden tietojen on oltava osa toimijan omavalvontaa.

Väiteasetuksen mukaan toimijan, joka esittää ravitsemus- tai terveystieteen väitteen, on perusteltava väitteen käyttö. Toimijan tulee perustella, että aine, joista ravitsemusväitteitä esitetään, on todistettavasti hyödyllinen ja kyseisen aineen määrä tuotteessa on riittävä. Eviran tulkinnan mukaan näiden tietojen on oltava osa toimijan omavalvontaa.

Omavalvonnassa tulee kuvata miten ja kuinka usein varmistetaan, että käytettyjen ravitsemusväitteiden käytön edellytykset täyttyvät sekä minkälaisiin toimenpiteisiin ryhdytään, jos huomataan puutteita. Toimijan tulee myös varmistaa, että elintarvike sisältää ravitsemusväitteen edellyttämän määrän ravintoainetta. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi laboratorioanalyysillä tai laskennallisiin tietolähteisiin, kuten taulukoihin, perustuen.

Väiteasetuksen mukaisesti toimija voi käyttää asetuksen liitteessä lueteltuja väitteiden sanamuotoja tai mitä tahansa muuta väitettä, jolla on kuluttajalle

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

oletettavasti sama merkitys. Keskiwertokuluttajan tulee myös ymmärtää väitteessä esitetyt hyödyt. Jos toimija käyttää muita kuin taulukossa 2 esitettyjä Eviran vastaaviksi katsomia sanamuotoja, tulee toimijan varmistaa, että sanamuodolla on kuluttajalle vastaava merkitys, esimerkiksi kuluttajatutkimuksin. Eviran tulkinnan mukaan tämä kuluttajaymmärryksenvarmistaminen tulee olla osa toimijan omavalvontaa.

4 Kysymyksiä ja vastauksia

Ovatko 'lisäaineeton' ja 'säilöntäaineeton' ravitsemusväitteitä?

Ravitsemusväitteellä tarkoitetaan väitettä, jonka mukaan elintarvikkeella on erityisiä hyödyllisiä ravitsemuksellisia ominaisuuksia energia- tai ravintoainesisältönsä vuoksi. Esitetyt väitteet kuvastavat tuotteen ainesosien ominaisuuksia, eivät tuotteen ravintosisältöä eivätkä siten ole ravitsemusväitteitä.

Väitteitä 'laktoositon', 'vähälaktoosinen', 'gluteeniton' ei löydy väiteasetuksen liitteestä. Eikö niitä saa enää käyttää?

Ravitsemusväitteellä tarkoitetaan väitettä, jonka mukaan elintarvikkeella on erityisiä hyödyllisiä ravitsemuksellisia ominaisuuksia energia- tai ravintoainesisältönsä vuoksi. Esitetyt väitteet eivät kuulu tähän joukkoon, vaan niitä säädellään erityisruokavaliovalmistelainsäädännöllä. Lisätietoja Eviran internetsivuilta: http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/valvonta_ja_yritt_j_t/erityisruokavaliovalmistee/

Ovatko 'probiootti' ja 'antioksidantti', ravitsemusväitteitä?

Koska nimet viittaavat toimintaan tai terveysvaikutukseen, on kyseessä terveystuote, eikä ravitsemusväite.

Ovatko "sisältää lykopeenia" ja "sisältää luteiinia" ravitsemusväitteitä?

Kyllä ovat, koska väitteet viittaavat kyseisten aineiden määrään.

Tuotteen nimi on sama kuin ravintoaineen nimi. Onko tämä ravitsemusväite?

Väiteasetuksen mukaisesti myös tuotenimet ja erilaiset symbolit voivat olla väitteitä. Näin ollen tuotteen ja siitä annettavan informaation on oltava väiteasetuksen mukaisia. Esimerkiksi 'KuituLeipä' tuotteessa tulee olla kuitua vähintäänkin 'kuidun lähde' –ravitsemusväitteen edellyttämä määrä.

Tuotteen väitetään sisältävän runsaasti flavonoideja. Mitä tietoa tuotteesta on annettava?

Ravintoarvomerkinnän yhteydessä on kerrottava mitä flavonoideja tuote sisältää ja kuinka paljon. Toimijan vastuulla on näyttää toteen erityisesti väiteasetuksen artiklan 5 vaatimusten täyttyminen eli, että aine, joista ravitsemusväitteitä esitetään, on todistettavasti hyödyllinen ja kyseisen aineen määrä tuotteessa on riittävä.

Ellei kyseisen ravintoaineen tai muun aineen merkittävälle määrälle ole yleisesti määritelty raja-arvoa, on toimijan pystyttävä todentamaan, että tuotteen sisältämä määrä ravintoainetta on merkittävä. Ravintoaineen määrän on perustuttava yleisesti hyväksytyyn tieteelliseen tietoon ja se on tarvittaessa pystyttävä esittämään.

Väitettä 'kolesteroliton' ei löydy väiteasetuksen liitteestä. Eikö sitä saa enää käyttää?

Vain liitteessä olevia ravitsemusväitteitä saa käyttää. 'Kolesteroliton' –väitteen hyödyllisyydestä ei ole asiantuntijoiden mukaan näyttöä.

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

Ravintoarvomerkintäasetuksen mukaisesti elintarvikkeen kolesterolimäärän voi ilmoittaa ravintoarvomerkinnessä. Vähennetty kolesterolia –väite katsotaan väiteasetuksen hengen vastaiseksi eikä ole sallittu.

Onko ”lisätty tauriinia” ravitsemusväite?

Täydennettyjen elintarvikkeiden kohdalla on tehtävä asianmukaiset merkinnät ainesosaluetteloon ja ravintoarvomerkinnsä. Jos lisäystä ravintoaineesta mainitaan muualla, on kyseessä ravitsemusväite.

Väiteasetus määrittelee ’sisältää’ ja ’lisätty’ -väitteiden käytönehdot. Erityisesti väiteasetuksen artikla 5 tulee ottaa huomioon. Käytettäessä ’lisätty’ -väitettä tulee kyseisen tuotteen tauriinipitoisuutta tarkastella suhteessa muihin energijaumiin, koska tauriinille ei ole määritelty vuorokautisen saannin vertailuarvoa.

Voiko ’ei lisättyjä sokereita’ –väitettä käyttää tuotteessa, jossa on makeutusaineita?

Väiteasetus määrittelee: *Väite, jonka mukaan elintarvikkeeseen ei ole lisätty sokereita, ja mikä tahansa muu väite, jolla on kuluttajalle oletettavasti sama merkitys, voidaan esittää vain, mikäli tuotteeseen ei ole lisätty mono- tai disakkarideja tai muita elintarvikkeita, joita käytetään niiden makeuttavan vaikutuksen vuoksi. Jos sokeria on elintarvikkeessa luontaisesti, pakkauksessa olisi oltava myös seuraava merkintä: ”SISÄLTÄÄ LUONTAISESTI SOKEREITA”.*

Makeutusaineen käyttö ei siis estä kyseisen ravitsemusväitteen käyttöä, jos tuote ja siitä annettava informaatio on muuten väiteasetuksen mukainen. Makeutusaineiden käytössä on huomioitava, että niiden käyttö sallitaan vain tietyissä elintarvikkeissa.

Onko ’sisältää 10 % rasvaa’ ravitsemusväite?

Tulkinta täytyy tehdä tapauskohtaisesti ja ottaa huomioon käyttöyhteys sekä se, miten kuluttaja oletettavasti väitteen ymmärtää. Tämän väitteen voidaan katsoa kuvastavan tuotteen sisältöä eikä se näin ollen kuulu väiteasetuksen piiriin.

Jos kuitenkin korostetaan ’sisältää vain 10 % rasvaa’ tai ’sisältää alle 10 % rasvaa’, luodaan kuluttajalle positiivista mielikuvaa tuotteesta ja tällöin se katsotaan ravitsemusväitteeksi

Onko ravitsemusväitteen käytön yhteydessä tehtävä ravintoarvomerkintä kaikkiin tuotteisiin, myös tee- ja kahvipaketteihin?

Ravitsemusväitteen käyttö edellyttää aina ravintoarvomerkintää. Jos tuotteen kerrotaan sisältävän esimerkiksi vitamiineja, on ravintoarvomerkinnsä ilmoitettava mitä vitamiineja tuote sisältää ja kuinka paljon. Tulee myös huomioida, että ravitsemusväitteen käyttö edellyttää, että elintarvikkeessa on merkitsevä määrä kyseisiä vitamiineja.

Väiteasetuksen mukaan ravitsemusväite viittaa elintarvikkeisiin, jotka ovat valmiita nautittaviksi valmistajan ohjeiden mukaisesti. Ravintoarvomerkintäasetuksen mukaisesti ravintoarvomerkinnsän tiedot voi ilmoittaa yksinomaan nautintavalmiista elintarvikkeesta, jos annetaan riittävän yksityiskohtaiset valmistusohjeet ja tiedot koskevat näin valmistettua elintarviketta.

Eviran tulkinnan mukaan puolivalmiissa elintarvikkeissa, joissa on riittävän yksityiskohtaiset ja yksiselitteiset valmistusohjeet, ja joiden valmistuksessa käytetään selkeästi määriteltäviä ainesosia, on ravitsemusväitteiden käytön yhteydessä

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

kerrottava nautintavalmiin elintarvikkeen ravintosisältö. Tällaisia tuotteita ovat esimerkiksi teet, kahvit, erilaiset juomajauheet, pussikeitot, laimennettavat mehut ja vastaavat tuotteet, joihin lisätään vain vettä. Jos väitteitä käytetään erilaisissa ateria-aineksissa ja vastaavissa tuotteissa, joihin lisätään useita ravintosisältöön vaikuttavia ainesosia, on tilannetta tarkasteltava tapauskohtaisesti.

Sovelletaanko väiteasetusta juustoihin, makkaroihin tai vähärasvaiseen jauhelihaan?

Tietoja ravintoaineen laadusta tai määrästä, joita vaaditaan muualla lainsäädännössä, kuten esimerkiksi maitojauheiden sekä juustojen ja eräiden makkaroiden rasvapitoisuuden ilmoittaminen, ei katsota ravitsemusväitteiksi.

Tuotetta mainostavilla internetsivuilla on ravitsemusväitteitä, mutta ei itse pakkauksessa. Täytyykö silti tehdä ravintoarvomerkintä pakkaukseen?

Väiteasetusta sovelletaan kaupallisessa viestinnässä lopulliselle kuluttajalle tarkoitettujen elintarvikkeiden pakkausmerkinnöissä, esillepanossa ja mainonnassa esitettäviin väitteisiin. Ravitsemusväitteiden käyttö edellyttää aina ravintoarvomerkintää. Näin ollen myös internetsivuilla tai lehdissä esitetyt ravitsemusväitteet edellyttävät pakkaukseen tehtäviä ravintoarvomerkintöjä.

Täyttääkö tuotenimi 'Kevyt SihiJuoma' väiteasetuksen vaatimukset

Väiteasetus määrittelee, että vertailu on sallittua ainoastaan samaan ryhmään kuuluvien elintarvikkeiden välillä siten, että otetaan huomioon useita kyseiseen ryhmään kuuluvia elintarvikkeita, myös muiden valmistajien tuottamia elintarvikkeita. Näin vältytään tilanteelta, jossa kuluttajaa johdetaan harhaan valitsemalla vertailukohteeksi mainostajan tarkoituksiin sopivat tuotteet, jotka eivät kuitenkaan ole edustavia esimerkkejä elintarvikeryhmästä.

Edellyttäen, että kauppanimi on edustava esimerkki oman ryhmänsä tuotteista, sitä voi käyttää vertailukohtana. Toisin sanoen: jos tietyn tuotteen koostumus edustaa markkinoitavien tuotteiden keskimääräistä koostumusta, tuotteen nimi itsessään voi olla vertaileva viittaus, jos sen perässä on väite "kevyt". Jos standardituote on nimeltään esimerkiksi X, niin "X kevyt" antaa tietoa viittauksen kohteesta.

Jos siis alkuperäinen 'SihiJuoma' on edustava esimerkki elintarvikeryhmästään, on mahdollista käyttää tuotenimeä 'Kevyt SihiJuoma', edellyttäen että tämä tuote ja siitä annettava informaatio ovat muuten väiteasetuksen mukaisia.

Mitä tuotetta käytetään vertailutuotteena 'vähennetty suolaa' ja 'vähemmän suolaa' –ravitsemusväitteiden yhteydessä?

Suomessa vertailu tehdään pakkausmerkintäasetuksen mukaiseen 'voimakassuolainen' –väitteen alarajoihin. Lisätietoa löytyy Eviran julkaisemasta pakkausmerkintäoppaasta.

Voiko tuotepakkauksessa antaa yleistä ravitsemuskasvatusta?

Väiteasetuksen soveltamiskenttä on hyvin laaja ja koskee kaikkia kaupallisessa viestinnässä esitettyjä väitteitä. Tämän mukaisesti myös tuotepakkauksissa tai muun kaupallisen viestinnän yhteydessä annetun yleisen ravitsemuskasvatuksen tulee olla väiteasetuksen mukaista. Myös kyseisen tuotteen tulee täyttää väiteasetuksen vaatimukset.

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

Esimerkiksi ruispikkuleipien pakkauksessa ei saa kertoa rukiin runsaskuituisuudesta yleisenä ravitsemuskasvatuksena, elleivät kyseiset pikkuleivät itsessään sisällä 'kuidun lähde' –väitteen edellyttämää määrää kuitua.

Voiko 'runsaasti proteiinia sisältävä' –väitettä käyttää lihassa tai 'sisältää β -karoteenia' –väitettä porkkanassa?

Väitteen käyttö edellyttää, että tuotteessa tulee olla vähintäänkin väitteen edellyttämä määrä kyseistä ravintoainetta. Tuotteen ja siitä annettavan informaation on muutenkin täytettävä väiteasetuksen vaatimukset.

Voiko kalapyöryköissä käyttää 'omega-3-rasvahappojen lähde' –väitettä?

Kalapyöryköiden tulee täyttää kyseisen ravitsemusväitteen edellytykset eli niissä on oltava riittävä määrä kyseisiä rasvahappoja. Tuotteen ja siitä annettavan informaation on muutenkin täytettävä väiteasetuksen vaatimukset.

Jos tuote itse ei täytä kyseisen ravitsemusväitteen ehtoja, ei sen yksittäisiä ainesosiaakaan saa mainostaa rasvahappojen lähteenä. Esimerkiksi tässä tilanteessa olisi harhaanjohtavaa kertoa, että tuotteen valmistamiseen on käytetty kalaa, joka on omega-3- rasvahappojen lähde, jos itse tuote ei kuitenkaan täytä esitetyn väitteen edellytyksiä.

Täytyykö nestemäisissä tuotteissa olla yhtä paljon ravintoainetta kuin kiinteässä, jotta ravitsemusväitettä voi käyttää?

Ravintoarvomerkintäasetuksen liitteessä on vitamiinien ja kivennäisaineiden merkittäväksi määräksi on katsottu 15 % vuorokautisen saannin vertailuarvosta. Vertailuarvon osuutta vastaava määrä tulee saada 100 g tai 100 ml elintarviketta tai yhden annoksen pakkauksesta.

Komission väitetyöryhmä on ehdottanut 'vitamiinien ja kivennäisaineiden lähde' -väitteiden kriteereitä muutettavan kuluttajainformaatioasetuksen käsittelyn yhteydessä. Todennäköisesti ehtoja tullaan muokkaamaan siten, että kyseisten väitteiden käytön ehdoksi tulisi nestemäisillä elintarvikkeilla (poissulkien kasviöljyt ja vastaavat tuotteet) 7.5 % vuorokautisen saannin vertailuarvosta.

Tästä syystä Evira katsoo, että nestemäisten tuotteiden kohdalla voidaan ottaa huomioon elintarvikkeen vuorokautiset kulutusmäärät. Nestemäisillä elintarvikkeilla, joita kulutetaan pääsääntöisesti suurina päiväannoksina, voidaan 'vitamiinin tai kivennäisaineen lähde' –väitteen käytönehdoksi soveltaa 7.5 % vuorokautisen saannin vertailuarvosta.

Esimerkiksi maidosta saatavan riboflaviinin määrä 100 millilitrassa jää hieman 15 % rajan alle, mutta maitoa kulutetaan yleensä niin runsaasti, että siitä saadun riboflaviinin määrä voidaan katsoa merkittäväksi. Toisaalta esimerkiksi salaatikastikkeen käyttömäärät ovat niin pieniä, että 100 grammassa kastiketta mahdollisesti 15 % rajan ylittävällä vitamiinilla tai kivennäisaineella ei ole saannin kannalta käytännön merkitystä.

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

5 Vuoden 2010 ravitsemusväitteiden valvontahanke

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira on valmistellut elintarvikelain (23/2006) mukaisen valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman vuodelle 2009-2010 koordinoitakseen eri viranomaisten elintarvikevalvontaa. Ohjelma sisältää vuodelle 2010 ravitsemusväitteiden valvontaa koskevan hankkeen, jonka toteutukseen eri elintarvikevalvontaviranomaiset (aluehallintovirastot, kunnat ja muut elintarvikevalvontaviranomaiset) osallistuvat.

5.1 Hankkeen tavoite

Vuonna 2010 aloitetaan väiteasetuksen valvonta toteuttamalla elintarvikkeiden ravitsemusväitteiden valvontaan liittyvä hanke. Hankkeen tavoitteena on:

- Saattaa väiteasetuksen vaatimukset toimijoiden tietoon sekä edesauttaa ravitsemusväitteiden omavalvontaa
- Käynnistää ja yhtenäistää ravitsemusväitteiden valvontaa Suomessa
- Tuottaa tietoa elintarvikkeiden ravitsemusväitteistä, jotka eivät sisälly väiteasetuksen liitteeseen, ja poistaa ne käytöstä

5.2 Hankkeen aikataulu

Hanke toteutetaan vuoden 2010 aikana. Evira toimittaa osallistuviin aluehallintovirastoihin hankkeen valvontaoppaan ja muut materiaalit toukokuussa 2010. Hankkeen valvontaosuus suoritetaan kunnissa touko-syyskuussa. Aluehallintovirastot kokoavat alueidensa kuntien tekemien tarkastusten tulokset yhteen lokakuussa. Evira raportoi hankkeen tulokset vuodenvaihteessa 2010-2011.

5.3 Hankkeen osallistujat

Hankkeeseen ovat ilmoittautuneet mukaan Etelä-, Itä-, Pohjois-, Lounais- sekä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastot.

Evira

Evira valmistelee hankkeessa käytetyn materiaalin, kuten tarkastuslomakkeen ohjeineen. Evira pitää koulutusta valvontahankkeesta aluehallintovirastojen järjestämällä työnohjauspäivillä ja tarkastuseläinlääkäripäivillä. Evira neuvottelee ja ohjaa aluehallintovirastoja valvontakohteiden valinnassa. Lopuksi Evira kokoaa aluehallintovirastojen raporteista saadut tulokset hankkeen loppuraportiksi.

Aluehallintovirastot (Avit)

Aluehallintovirastot ohjaavat kuntia hankkeen toteutumisessa sekä tekevät yhteenvetoraportin kuntiensä tuloksista erillisen ohjeen mukaan. Yhteenvetoraportista lähetetään kopio Eviraan.

Kuntien valvontaviranomaiset

Kuntien valvontaviranomaiset tekevät tarkastuskäyntejä, joissa tarkastetaan pakkausmerkinnöissä käytetyt ravitsemusväitteet ja käytön edellytykset sekä omavalvonnasta pakkausmerkintöjen ja väitteiden osuus. Kunnat raportoivat valvontatuloksistaan lääneille.

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

5.4 Valvontakohteet

Tarkastuksia tehdään pääsääntöisesti elintarviketuotantolaitoksissa, jotka tuottavat ravitsemusväitteitä sisältäviä pakattuja elintarvikkeita. Ravitsemusväitteitä käytetään erityisesti välipalatuotteissa, meijerituotteissa, leivissä, margariineissa, mehuissa, lihavalmisteissa, makeisissa. Tästä EVO-hankkeesta jätetään ravintolisät pois, koska niissä valvonnan tarve keskittyy pääsääntöisesti lääkkeellisiin väitteisiin ja terveysväitteisiin.

5.5 Valvontakäynneillä tehtävät toimenpiteet

Tarkastus voidaan tehdä paikanpäällä yrityksessä tai muualla yritykseltä etukäteen pyydetyn aineiston perusteella. Tarkastusta varten tulisi olla käytössä tuotteissa käytetyt pakkausmerkinnät, omavalvontasuunnitelmasta pakkausmerkintöjä ja ravitsemusväitteitä koskeva osuus sekä mahdollisesti muuta aineistoa kuten esitteitä.

Tarkastukseen tulisi varata riittävästi aikaa, koska se voi yrityksen koosta riippuen kestää useampia tunteja. Työskentelytilaa suunniteltaessa kannattaa huomioida, että pakkausmerkintöjen tarkastus vaatii yleensä keskittymistä, tietojen vertailua ja laskemista.

Valvontalomakkeen voi täyttää suoraan tietokoneella tai halutessaan paperiversioon. Sähköinen versio lomakkeesta löytyy Eviran internetsivuilta http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/valvonta_ja_yritt_j_tutkimukset_ja_projektit/. Tietokoneella täytettäessä lomakkeen kirjoituskentät suurenevät kirjoitetun tekstin mukaan. Lomakkeen loppuun voi myös kirjoittaa lisätietoja. Tällöin kannattaa kyseiseen lomakkeen kohtaan kirjoittaa numero, johon lomakkeen loppuun kirjoitettu lisätieto viittaa.

5.6 Tarkastuslomake

Tarkastuksissa käytetään tämän ohjeen liitteenä 1 olevaa Eviran laatimaa tarkastuslomaketta. Tarkastuslomake jakautuu viiteen osaan, joiden tarkoitus ja täyttöohjeet on esitetty seuraavassa.

Tarkastuslomakkeen etusivulle merkitään tarkastuksen suorittajan ja yrityksen tiedot.

1 Elintarvikkeissa käytetyt hyväksytyt ravitsemusväitteet

- mitä ravitsemusväitteitä käytetään yrityksen tuotteissa
- nimetään tuotteet, joissa kyseisiä väitteitä käytetään
- mitä sanamuotoja väitteistä käytetään

Jokainen rivi kuvaa yhtä ravitsemusväitettä. Tarkoitus on täyttää kaikki rivit. Jos yritys ei käytä kyseistä ravitsemusväitettä missään tuotteessaan, merkitään myös tämä tieto. Jos kohdan jättää kokonaan tyhjäksi, ei tietojen kokoaja voi tietää, onko kyseessä puuttuva tieto vai eikö väitettä käytetty lainkaan. Tarkastuksen helpottamiseksi kunkin ravitsemusväitteen kohdalle on lyhyesti kuvattu ravintoaineen määrän raja-arvot. Tarkempi kuvaus löytyy väiteasetuksen liitteestä.

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

Tarkoituksena on, että tarkastuksella käydään mahdollisuuksien mukaan läpi kaikki yrityksen tuotteet. Kustakin ravitsemusväitteestä merkitään missä tuotteissa väitettä käytetään. Samoin merkitään mitä vastaavia sanamuotoja käytetään. Yritykset käyttävät varmasti myös muita sanamuotoja kuin taulukossa 2 olevia ja myös nämä sanamuodot on tarkoitus kirjoittaa lomakkeeseen.

Esimerkki lomakkeen täyttämisestä:

Kuidun lähde <i>3 g/100 g tai 1,5 g/100 kcal</i>	☐ X Kyllä ☒ Ei	Missä tuotteissa? <i>Rouskuva kaurakeksi, Terveysteksti juoma, Aamuinen kaurahiutale, Herkkuvanikka näkkileipä, Kuitupamaus sekaleipä</i>
Tuotteissa käytetyt muut vastaavat sanamuodot: <i>sisältää kuitua, lisätty kuitua, kuitua</i>		

Ravitsemusväitteiden valvontahankkeessa ei tällä kertaa puututa suolaan liittyviin väitteisiin. Niiden käyttöä kartoitetaan tarkemmin erillisellä kyselytutkimuksella. Tästä syystä tarkastuslomakkeesta puuttuvat suolaan liittyvät väitteet.

2 Muut käytössä olevat ravitsemusväitteet, jotka eivät kuulu väiteasetuksessa hyväksytyihin ravitsemusväitteisiin

- käyttääkö yritys kiellettyjä ravitsemusväitteitä
- missä tuotteissa niitä käytetään
- onko ryhdytty toimiin kiellettyjen väitteiden poistamiseksi
- jos on, niin mihin

Tämä kohdan tarkoituksena on kiinnittää huomio ravitsemusväitteisiin, jotka eivät ole väiteasetuksen mukaan hyväksytyjä. Lomakkeeseen on tarkoitus merkitä kyseinen käytetty ravitsemusväite, missä tuotteessa sitä käytetään ja onko väite tarkoitus poistaa tuotteesta.

Esimerkki lomakkeen täyttämisestä:

Käytetty ravitsemusväite, jota ei löydy väiteasetuksen liitteestä:	Missä tuotteissa?	Onko toimija ryhtynyt toimenpiteisiin kiellettyjen väitteiden poistamiseksi?
<i>kolesteroliton</i>	<i>Linjakas kasviöljyvalmiste</i>	☐ X Kyllä, mihin ☒ Ei <i>Pakkaukset uusitaan 2 kk kuluessa. Vanhat esitteet tuhotaan ja internetsivut sivut uudistetaan välittömästi.</i>

3 Ravitsemusväitteiden käytön edellytysten täyttyminen

- kutakin ravitsemusväitettä kohti valitaan kolme tuotetta, joissa tarkastellaan käytönedellytysten täyttymistä
- onko tuotteessa asianmukainen ravintoarvomerkinä
- onko ravintoainetta riittävästi oikeuttamaan väitteen käyttö
- miten ravintoaineen määrä tuotteessa on varmistettu
- ovatko annetut tiedot ja luotu mielikuva väiteasetuksen mukaisia

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

Ravitsemusväitteen edellytykset pohjautuvat väiteasetuksen artikloihin 3 ja 5, jotka on kuvattu tarkemmin tämän ohjeen kohdassa 3.2. Ravitsemusväitteiden käytön edellytysten täyttyminen on tarkoitus käydä läpi kaikkien yrityksen käyttämien ravitsemusväitteiden kohdalta. Kukin rivi käsittelee yhtä ravitsemusväitettä ja tarkasteltavat väitteet kirjoitetaan ensimmäiseen sarakkeeseen (1).

Toiseen sarakkeeseen (2) valitaan kolme yrityksen tuotetta, joissa kyseistä väitettä käytetään, ja kirjoitetaan tuotteiden nimet. Tuotteiksi voi valita esimerkiksi yrityksen rahallisesti tai levikillisesti tärkeimmät tuotteet. Tuotteet voivat olla myös sellaisia, joihin tarkastajan mielestä olisi syytä riskiperusteisesti perehtyä tarkemmin.

Ravintoarvomerkintä on pakollinen, jos tuotteesta esitetään ravitsemusväite. Kolmanteen sarakkeeseen (3) merkitään, onko ravintoarvomerkintä kunnossa. Tarvittaessa lisätietoja voi kirjoittaa lomakkeen loppuun.

Ravitsemusväitteen käytön tärkeänä edellytyksenä on ravintoaineen määrä tuotteessa. Neljänteen sarakkeeseen (4) merkitään täytyvätkö ravintoaineen määrälle annetut vaatimukset, kun verrataan tuotteen ravintosisältöä kyseisen ravitsemusväitteen raja-arvoihin.

Toimijan tulee varmistaa, että tuotteessa on ravitsemusväitteen edellyttämä määrä ko. ravintoainetta. Viidenteen sarakkeeseen (5) merkitään kustakin tarkastellusta tuotteesta, miten ravintosisältö on varmistettu:

A laboratorioanalyysillä,

B laskennallisesti esimerkiksi taulukoista tai

C muulla tavalla ja kirjoitetaan mikä tämä tapa on.

Ravitsemusväitteen käytön edellytyksenä on ravintoaineen määrän lisäksi se, että tuotteesta annetut tiedot ja luotu mielikuva ovat väiteasetuksen, ja erityisesti sen artiklan 3, mukainen. Väitteet eivät siis saa olla harhaanjohtavia, saattaa epäilyksenalaiseksi muiden tuotteiden tai ruokavalion riittävyttä, rohkaista liialliseen kulutukseen tai pelotella kuluttajaa. Viimeiseen sarakkeeseen (6) merkitään täytyvätkö nämä ehdot.

Esimerkki lomakkeen täyttämistä:

1	2	3	4			5			6				
Käytetty ravitsemusväite: esim. rasvaton	Kolme valittua tuotetta, joissa käytetään ko. ravitsemusväitettä	Onko tuotteessa asianmukainen ravintoarvomerkintä?	Täytyvätkö ravintoaineen määrälle asetetut vaatimukset?			Miten ravintoaineen määrä on varmistettu?*			Ovatko annetut tiedot ja luotu mielikuva väiteasetuksen mukaisia?				
		Kyl- lä ☐	Ei, ☐	lisä- tieto ☐	Kyl- lä ☐	Ei, ☐	lisä- tieto ☐	A ☐	B ☐	C, Mikä? ☐	Kyl- lä ☐	Ei, ☐	lisä- tieto ☐
<i>kuidun lähde</i>	1) Rouskuva kaurakeksi	X	☐		X	☐		☐	X	☐	X	☐	
	2) Terveystuote juoma	X	☐		☐	X	a)	X	☐	☐	☐	X	b)
	3) Herkkuvanikka näkkileipä	X	☐		X	☐		☐	X	☐	X	☐	

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

- a) kuidun määrä 1 g/100 ml ja 0,5 g/100 kcal - tuotteesta ei saa käyttää 'kuidun lähde' -ravitsemusväitettä, koska kuitua on liian vähän
- b) Tuotetta kehoitetaan käyttämään päivittäin, koska ruoasta on muuten mahdotonta saada riittävästi kuituja. Tuote ei ole kuidun lähde.

4 Ravitsemusväitteiden omavalvonta

- tarkastetaan yrityksen omavalvonta suunnitelmasta sisältääkö se pakkausmerkintöjä ja ravitsemusväitteitä koskevan osuuden

Toimijan omavalvontasuunnitelmassa tulee olla kuvattuna ravitsemusväitteiden omavalvonta osana yleistä pakkausmerkintöjen omavalvontaa.

Esimerkki lomakkeen täyttämisestä:

Onko toimijan omavalvontasuunnitelmassa asiallinen pakkausmerkintöjä koskeva osuus?	☒ Kyllä	☐ Ei,	lisätietoja
Huomioidaanko omavalvonnassa ravitsemusväitteet asiallisesti?	☐ Kyllä	☒ Ei,	lisätietoja <i>Omavalvontasuunnitelmasta puuttuu ravitsemusväitteiden osuus kokonaan. Toimija täydentää suunnitelmaa tältä osin 2 kk kuluessa.</i>

5 Tarkastuksen tulokset

- merkitään tarkastuksen perusteella ehdotetut toimenpiteet perusteluineen

5.7 Toimenpiteet tarkastusten johdosta

Havaitessaan laiminlyöntejä tai rikkomuksia valvontaviranomaisten, tulee ryhtyä Elintarvikelain 23/2006 mukaisiin toimenpiteisiin. Toimenpiteisiin voi olla tarvetta ryhtyä joko heti tarkastuskäynnin yhteydessä tai myöhemmässä vaiheessa. Tilanteen vakavuutta tulee arvioida riskiperusteisesti ja toimenpiteet tulee määrätä sen mukaisesti. Tarvittavat toimenpiteet tulee suorittaa virheen vakavuuden suhteen kohtuullisessa ajassa.

Mikäli tarkastuksessa huomataan puutteita tai virheitä yleisesti pakkausmerkinnöissä tai erityisesti ravitsemusväitteiden osuudessa, tulee tilanteeseen puuttua välittömästi. Tarvittaessa pakkausmerkinnät voidaan määrätä korjattavaksi varastossa oleviin tuotteisiin tai lievempien rikkomusten yhteydessä esimerkiksi seuraavan pakkausmateriaalierän vaihtuessa.

Erilaisissa esitteissä, mainoksissa ja internetaineistossa olevat virheet on mahdollista korjata nopeammalla aikataululla ja tämä tulisi huomioida päätettäessä tarkastuksen johdosta tehtävistä toimenpiteistä. Mikäli TV-, internet- tai lehtimainontaan on syytä puuttua järeämmin pakkokeinoin, tulee paikallisviranomaisten olla yhteydessä Eviraan hallinnollisten pakkokeinojen aloittamiseksi.

Tuoteturvallisuusyksikkö

VALVONTAOHJE Valtakunnallisen elintarvikevalvontaohjelman (EVO) mukainen ravitsemusväitteiden valvontahanke vuodelle 2010

6 Lisätietoja

Lisätietoja EVO:n vuoden 2010 ravitsemusväitteiden valvontahankkeesta sekä ravitsemus- ja terveystieteilijöiden antaa ylitarkastaja Marjo Misikangas (puh. 020 77 24283, s-posti: marjo.misikangas@evira.fi)

Lisää tietoa hankkeen yksityiskohdista julkaistaan myös Eviran internetsivuilla: http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/valvonta_ja_yritt_j_t/tutkimukset_ja_projektit/

Eviran internetsivuilta löytyy lisätietoa:

- ravitsemus- ja terveystieteilijöiden [http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/valvonta_ja_yritt_j_t/ravitsemus- ja_terveysvaimet/](http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/valvonta_ja_yritt_j_t/ravitsemus-ja_terveysvaimet/)
- ravintoarvomerkinnöistä http://www.evira.fi/portal/fi/elintarvikkeet/valvonta_ja_yritt_j_t/pakkausmerkinnat_ravintoarvomerkinnat/
- hallinnollisista pakkokeinoista <http://www.evira.fi/uploads/WebShopFiles/1240922948029.pdf>

Liitteet

Liite 1	Ravitsemusväitteiden valvontalomake
Liite 2	Ravitsemusväitteiden vastaavat sanamuodot